

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลกเป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ประชากรของประเทศ เผชิญกับภาวะการแข่งขันทางเศรษฐกิจ การเมือง การค้า เทคโนโลยี และระบบสารสนเทศ จึงมีการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่มีขอบเขตจำกัด ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์รวมทั้งมีปัญหาทางสังคมต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย การที่จะตามทันปัญหาดังกล่าวก็ต้องพึ่งการศึกษาเป็นหลัก เพราะการศึกษาถือเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสร้างความก้าวหน้า และความมั่นคงของประเทศ ถ้าการศึกษามีคุณภาพผลที่ตามมาคือ ประชากรของประเทศก็ย่อมมีคุณภาพด้วยเช่นกัน

การบริหารเป็นกระบวนการที่สำคัญในการจัดการศึกษา ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญยิ่ง ในฐานะที่เป็นผู้นาองค์กรเป็นผู้ที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพของคนในองค์กรนั้น ความเป็นผู้นำจะเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ผู้นำที่ไม่มีความสามารถ จะเป็นผู้ทำลายขวัญของบุคลากรและเป็นผลทำให้การทำงานด้านต่าง ๆ ขาดประสิทธิภาพ (ชงชัย สันติวงษ์, 2535 : 410) การบริหารจะมีประสิทธิภาพและดำเนินไปได้ผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารต้องรู้จักดำเนินบทบาทพฤติกรรมภาวะผู้นำของตนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ภาวะผู้นำจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานใด ๆ หากคาดหวังจะให้ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลแล้ว จำเป็นที่ผู้บริหารต้องมีความรู้ความสามารถและความชำนาญอย่างดีในสิ่งที่ตนปฏิบัติ นั่นคือต้องมีทักษะในการปฏิบัติงานในหน้าที่ของตนนั่นเอง ในทำนองเดียวกันผู้บริหารที่มีความสามารถในการบริหารงานจำเป็นต้องมีทักษะในการเป็นผู้นำ การบริหารนั้นจึงจะประสบความสำเร็จด้วยดี ทักษะที่ผู้นำจำเป็นต้องมี คือ ทักษะด้านความรู้ความสามารถ (Conceptual Skill) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเข้าใจงานของโรงเรียนว่า งานแต่ละงานย่อมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การเปลี่ยนแปลงของงานใดงานหนึ่งจะมีผลกระทบต่องานอื่นเสมอ ผู้บริหารต้องตระหนักถึงความสัมพันธ์ และความเข้าใจในองค์ประกอบต่าง ๆ ของแต่ละสถานการณ์ด้วย ผู้บริหารต้องมีความสามารถที่จะปฏิบัติให้องค์การได้ดำเนินไปในลักษณะที่สอดคล้องและแนวทางเดียวกัน ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Skill) ในการทำงานกับบุคคลต่าง ๆ ภายในองค์การให้บรรลุผลและเสริมสร้างความร่วมมือซึ่งกันและกัน

ภายในองค์กร ผู้บริหารจะต้องรู้จักตนเอง เข้าใจผู้ร่วมงานยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนสร้างบรรยากาศให้เป็นที่ยอมรับและเกิดการพัฒนาในองค์กรรวมทั้งต้องตระหนักว่าความสำเร็จและความล้มเหลวในการทำงาน ย่อมมีผลกระทบต่อเพื่อนร่วมงานด้วยเสมอ ทักษะทางด้านวิธีการ (Technical Skill) เป็นความสามารถในการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ในการทำงานให้ถูกต้องตามวิธีการเป็นความคล่องตัวในการปฏิบัติกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่ง ซึ่งจำเป็นต้องมีระเบียบวิธีการ กระบวนการหรือเทคนิคต่าง ๆ ทักษะด้านนี้เกี่ยวข้องกับความรู้เฉพาะด้านความสามารถเฉพาะอย่าง ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ในงานเฉพาะของตน เช่น ทักษะด้านการวางแผน ทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะในการกระตุ้นและจูงใจ ทักษะในการขจัดความขัดแย้ง ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้ร่วมงาน ทักษะในการเป็นผู้นำการประชุม ทักษะในการเกลี้ยกล่อม ทักษะในการครองตน ทักษะในการดิชม ทักษะในการสร้างอารมณ์ขัน ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารดังกล่าวข้างต้น ล้วนเป็นทักษะที่ผู้บริหารจำเป็นต้องแสวงหาให้มาก เพื่อให้การเป็นผู้นำมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทักษะเหล่านี้ผู้บริหารแต่ละคนจะมีไม่เท่ากัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารแต่ละคนที่จะแสวงหาหาเพื่อให้การเป็นผู้นำสมบูรณ์แบบที่สุด อันเป็นที่พึงประสงค์ของผู้บริหารทุกคน ดังนั้นองค์กรทุกองค์กรจึงต้องการผู้นำที่มีความสามารถ พฤติกรรมของผู้นำจึงเป็นสิ่งสำคัญทุกหน่วยงานเพราะเป็นการชี้ให้เห็นว่าหน่วยงานนั้น ๆ มีลักษณะวิธีการปฏิบัติงานและผลงานเป็นอย่างไร การศึกษาพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นเครื่องชี้ว่า ผู้บริหารนั้น มีคุณสมบัติและภาวะผู้นำมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งของนักบริหาร เป็นกระบวนการสร้างสิ่งเร้า กระบวนการพัฒนาและการทำงานกับคนในองค์กรเป็นกระบวนการมุ่งคน การมุ่งสร้างแรงจูงใจให้กับคน การใช้มนุษยสัมพันธ์หรือการปฏิสัมพันธ์ในองค์กร การสื่อสารระหว่างบุคคล การสร้างบรรยากาศในองค์กร ความเจริญหรือการพัฒนาอื่นนอกจากนั้นก็คือปัจจัยของมนุษย์ที่ส่งเสริมการผลิต เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจในจุดหมาย การตัดสินใจเลือกทางเลือกใหม่ การสนับสนุนส่งเสริม การบริการ การศึกษาให้มีคุณภาพมากขึ้น การนำหลักการเปลี่ยนแปลงมาใช้ในองค์กรและปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งสร้างความพึงพอใจให้กับคนในองค์กร และจะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ (ประชุม โปธิกุล. 2537 : 25)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศ การบริหารงานแบ่งออกเป็น ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ภารกิจหลักของโรงเรียนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ผู้บริหารสถานศึกษามีหน้าที่รับผิดชอบมี 4 งาน คือ งานบริหารงานวิชาการ งานบริหารงบประมาณ งานบริหารบุคคลและ งานบริหารทั่วไป

ในการบริหารงานนั้น บางครั้งก็เกิดปัญหา เกิดความขัดแย้งภายในโรงเรียน สาเหตุประการหนึ่งคือ เกิดจากการใช้ภาวะผู้นำของผู้บริหารนั่นเอง ผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำสามารถ

บริหารจัดการองค์การและสั่งการในสถานศึกษา เป็นผู้กำกับดูแลเพื่อให้การทำงานเกิดความสำเร็จ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เป็นทั้งผู้ประสานงานทั้งในและนอกองค์การมีทั้งศาสตร์และศิลป์ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานด้านธุรกิจหรือการบริหารงานราชการจะเห็นได้ว่าปัจจัยหลักในการบริหารที่สำคัญ คือ การบริหารด้านบุคคล ถ้าบุคลากรในการบริหารฝ่ายใดมีคุณภาพ การบริหารงานของผู้บริหารก็จะประสบความสำเร็จในการทำงานไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากเพียงใดก็สำเร็จลงได้ ปัญหาที่เกิดกับการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาคือ การบริหารไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เมื่อผู้บริหารขาดภาวะผู้นำก็จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ให้การยอมรับนับถือ ไม่เป็นที่ไว้วางใจของผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเพื่อนร่วมงานทำให้สถานศึกษาไม่ประสบผลสำเร็จในการบริหาร (ทรงเดช วงษ์ปัญญา. 2541 :10)

สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาที่มีทักษะในการบริหารงานหรือภาวะผู้นำ จะส่งผลต่อการจัดการศึกษาทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานมีขวัญ กำลังใจที่ดี มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งหากครูเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานแล้ว ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกดีชอบ และจะอุทิศแรงกายแรงใจรวมทั้งสติปัญญาให้แก่งานของตนเองอย่างเต็มที่ ทำให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพได้ในการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารมีความจำเป็นต้องสร้างความสมดุลระหว่างภารกิจของโรงเรียนกับผู้ปฏิบัติงาน ทำอย่างไรจะได้งานที่มีประสิทธิภาพ และขณะเดียวกันผู้ปฏิบัติงานมีความสุขในการทำงาน สรุปคือ ได้ทั้งงาน และน้ำใจของผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษา ต้องมีพฤติกรรมภาวะผู้นำที่ดี มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุง การบริหารงานที่ดีและใช้พฤติกรรมภาวะผู้นำตามบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสม

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาให้ทราบอย่างแน่ชัดว่า พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ใน โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ว่าภาวะผู้นำแบบมุ่งงานและภาวะผู้นำแบบมุ่งสัมพันธ์ ตาม แนวคิดของ ฮาลปิน (Halpin. 1966 : 88-89) แบบใดที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงาน และเป็นที่พึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของครูมากที่สุด เพื่อประโยชน์ต่อโรงเรียนโดยตรงและเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในการปรับปรุงการบริหารงานให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ มีลักษณะเป็นผู้นำที่พึงประสงค์ต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามทัศนคติของครูผู้สอน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภาวะผู้นำกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1

สมมติฐานของการวิจัย

1. พฤติกรรมภาวะผู้นำมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู
2. พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงานมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู
3. พฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งสัมพันธ์มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูผู้สอน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1
2. ทำให้ทราบระดับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1
3. ทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1
4. เป็นแนวทางในการพัฒนา พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา
5. เป็นข้อมูลสารสนเทศ ในการวางแผนพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ในแบบมุ่งงาน และมุ่งสัมพันธ์ โดยใช้แนวคิดของ ฮาลปิน (Halpin, 1966 : 88-89) กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ครูผู้สอน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 2,979 คน
 - 2.2 กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มจากประชากรที่เป็นครูผู้สอน จำนวน 692 คน

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

3.1 ตัวแปรอิสระ

3.1.1 พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ตามแนวคิดของ ฮาลปิน (Halpin) คือ

3.1.1.1 พฤติกรรมแบบมุ่งงาน (Initiating Structure)

3.1.1.2 พฤติกรรมแบบมุ่งสัมพันธ์ (Consideration)

3.2 ตัวแปรตาม

ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูผู้สอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 จำนวนเป็น 6 ด้าน คือ

3.2.1 ความพึงพอใจในด้านสภาพการทำงาน

3.2.2 ความพึงพอใจในด้านผู้บังคับบัญชาชั้นต้น

3.2.3 ความพึงพอใจในด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน

3.2.4 ความพึงพอใจในด้านการยอมรับนับถือ

3.2.5 ความพึงพอใจในด้านความก้าวหน้าในตำแหน่ง

3.2.6 ความพึงพอใจในด้านเงินเดือนและสวัสดิการ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. พฤติกรรมภาวะผู้นำ หมายถึง การกระทำของผู้บริหารสถานศึกษา ที่แสดงออกถึง ความสามารถในการนำกลุ่ม เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ตลอดจนการนำกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหารวมทั้งบำรุงขวัญและกำลังใจ ซึ่งพฤติกรรมภาวะผู้นำเหล่านี้แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ

1.1 พฤติกรรมแบบมุ่งงาน (Initiating Structure) หมายถึง การแสดงออก การปฏิบัติของ ผู้บริหารโรงเรียน ที่มุ่งให้ครูเข้าใจในการดำเนินงานตามนโยบายตามแบบแผน การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน รวมทั้งการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ไม่คำนึงถึง ความต้องการของครูมากนัก

1.2 พฤติกรรมแบบมุ่งสัมพันธ์ (Consideration) หมายถึง การแสดงออก การปฏิบัติ ของผู้บริหารโรงเรียนที่มุ่งความสัมพันธ์ ความเป็นมิตร มีความไว้วางใจ เชื่อใจ นับถือซึ่งกันและกัน สนับสนุนเป็นกันเองกับครู ไม่ใช่อำนาจเด็ดขาดสั่งการกับครู แต่จะใช้วิธีจูงใจให้ครูปฏิบัติตาม ความประสงค์ เพื่อให้ครูเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

2. ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง ความรู้สึกของครูที่มีต่อการปฏิบัติงาน ต่อ สภาพการทำงาน เพื่อนร่วมงานที่ทำงาน ลักษณะของงานที่ทำ ลักษณะการทำงาน สิ่งตอบแทน

ในการทำงาน และพฤติกรรมภาวะผู้นำ ซึ่งอาจเป็นทางบวก หรือทางลบได้ตามการรับรู้ ภายใน
สถานการณ์ทำงานของครู

3. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา
ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 1

4. โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์
เขต 1

5. ครู หมายถึง ครูประจำการที่ทำหน้าที่ผู้สอน ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามุริรัมย์ เขต 1

6. ขนาดของโรงเรียน หมายถึง ขนาดของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์
เขต 1 ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 1. 2548 : 20)

6.1 ขนาดเล็ก มีนักเรียนตั้งแต่ 1 – 200 คน

6.2 ขนาดกลาง มีนักเรียนตั้งแต่ 201 – 400 คน

6.3 ขนาดใหญ่ มีนักเรียนตั้งแต่ 401 – 600 คน

6.4 ขนาดใหญ่พิเศษ มีนักเรียนตั้งแต่ 601 คนขึ้นไป